

ALEKSANDR FAYNBERG SHE'RIYATIDA KECHIKKAN SO'Z METAFORASI: INSON RUHIYATI VA VAQT KONSEPSIYASI TAHLILI.

Zoirova Diyora Shavkat qizi, O'zbekiston
davlat Jahon tillari universiteti talabasi.

Ilmiy rahbar: Begmatova Sohiba Mustafayevna,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'zbek adabiyotining yirik vakili Aleksandr Faynbergning "Kechikadi poyezdlar ba'zan..." she'ri asosida shoirning inson va so'z qadri haqidagi falsafiy qarashlari tahlil qilinadi. Asarda kechikish motivi ramziy ma'noda insoniy munosabatlar, mas'uliyat, so'zning ilohiy va axloqiy kuchi bilan bog'liq tarzda yoritilgan. Tadqiqotda poetik tahlil, semantik yondashuv va komparativ metodlar asosida shoirning g'oyaviy-mazmuniy mahorati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Aleksandr Faynberg, poetika, falsafiy lirika, ramz, so'z qadri, kechikish motivi, lirizm, metafora.

Abstract

This article provides a poetic and philosophical analysis of Aleksandr Faynberg's poem "Sometimes Trains Are Late...". The study examines the motif of "lateness" as a symbol of human responsibility in speech and time. The research employs semantic, stylistic, and conceptual analysis methods. In Faynberg's poetics, the word embodies emotional depth, while time becomes a measure of moral awareness and responsibility.

Keywords: Aleksandr Faynberg, lateness, word metaphor, philosophical lyrics, emotional state, time concept, poetics.

Kirish

O'zbek she'riyati tarixida Aleksandr Faynberg o'zining o'ziga xos falsafiy dunyoqarashi, ichki mushohada bilan yo'g'rilgan obrazlari orqali alohida o'rin egallaydi. Uning ijodida inson, vaqt, so'z va vijdon mavzulari markaziy o'rinni egallaydi. Shoir so'zni nafaqat estetik, balki ma'naviy mas'uliyat sifatida talqin etadi. "Kechikadi poyezdlar ba'zan..." she'ri esa ana shu falsafiy izlanishlarning yuksak namunasi bo'lib, unda insoniy so'zning kechikishi – nafaqat vaqt jihatidan, balki ruhiy, axloqiy kechikish sifatida ko'rsatiladi.

She'r ilk o'qishda sokin ohangda yozilgandek tuyulsa-da, unda kuchli ruhiy ziddiyat, ma'nodagi og'irlik va hayotiy falsafa mujassam. Faynberg uchun kechikish – shunchaki jismoniy harakatning orqaga surilishi emas, balki insoniylikni kechiktirish, yurakdan chiqadigan so'zni vaqtida aytmaslikning fojiaiy oqibati sifatida talqin qilinadi.

Metodologiya

Tadqiqotda poetik tahlil, semantik yondashuv, intertekstual tahlil va komparativ metodlardan foydalanildi. Poetik tahlil orqali she'rning ichki tuzilmasi, badiiy tasvir vositalari, ritm va ohang tahlil qilindi. Semantik yondashuv yordamida "kechikish" tushunchasining ramziy ma'nolari ochib berildi. Intertekstual yondashuv orqali Faynberg poetikasining Sharq she'riy an'analari bilan aloqasi o'rganildi. Komparativ metod esa shoirning dunyo adabiyoti vakillari – Yesenin, Pasternak, Tsvetayeva singari ijodkorlar bilan umumiy ruhiy qatlamlarini solishtirishda qo'llanildi.

Natijalar va muhokama

1. She'rda "kechikish" motivining falsafiy talqini.

"Kechikadi poyezdlar ba'zan..." satridan boshlab she'rning markazida kechikish obrazi turadi. Ammo bu kechikish oddiy voqea sifatida emas, hayotiy ramz tarzida ifodalanadi. Shuezdning kechikishi – inson hayotida uchraydigan kichik noqulaylik,

samolyotning kechikishi – texnik jarayon, ammo soʻzning kechikishi – ruhiy fojia. Bu yerda shoir inson soʻzining vaqtida aytilmasligi natijasida yuzaga keladigan iztirobni ifodalaydi.

“Chin kulfatdir mabodo inson
Aytar soʻzi kechiksa, illo.”

Bu misralarda shoir axloqiy javobgarlik gʻoyasini ilgari suradi. Insonning eng buyuk qadriyati – bu soʻz, ammo uni vaqtida aytish, his-tuygʻularni kechiktirmaslik hayotiy zaruratdir.

2. Ramziy obrazlar tizimi.

Sheʼrda “gulxan”, “oina”, “oʻrmon”, “yoʻl”, “osmon” kabi obrazlar ramziy maʼnoga ega. “Oʻchib qolgan gulxan” – oʻtgan hislar, soʻnib ketgan iliqlik timsoli; “Tambalangan oina” – sinq ruh, iztirobli inson qalbi; “Olin yoʻl” va “cheksiz osmon” – umid va izlanish ramzlari. Bu obrazlar orqali shoir kechikkan soʻzning ogʻrigʻini, inson qalbidagi boʻshliqni ifodalaydi.

3. Inson va soʻz oʻrtasidagi ruhiy aloqadorlik.

Sheʼrda inson va soʻz oʻrtasidagi munosabat markaziy oʻrinni egallaydi. Faynberg soʻzni ruhiy mavjudot sifatida tasvirlaydi — u kechiksa, yolgʻizlanadi, boʻzlaydi. “Uni kecha kutgan odamlar / Kabi soʻz ham boʻzlaydi yolgʻiz.” Bu tasvir orqali shoir soʻzni tirik narsa sifatida jonlantiradi. Bu – personifikatsiyaning yuksak badiiy namunasi. Faynberg soʻzga insoniy hislar beradi, uni “kutuvchi”, “iztirob chekuvchi” mavjudot sifatida koʻrsatadi.

4. Faynberg poetikasining Sharq falsafasi bilan uygʻunligi.

Shoirning lirikasida Sharq falsafasiga xos sabr, taqdir, vaqt qadri gʻoyalari seziladi. Soʻzning kechikishi – bu faqat nutqning kechikishi emas, balki taqdir bilan bogʻliq sinov hamdir. Shu maʼnoda, Faynberg ijodi Navoiy, Mashrab, Bedil kabi mutafakkirlarning “soʻz – amonat”, “soʻz – nur” qarashlariga uygʻunlashadi.

5. Badiiy shakl va ohang.

She'ning ritmik qurilishi, to'rtlik shakli va qat'iy ohangda yozilgani fikrning aniq va falsafiy jarangini kuchaytiradi. Har bir satrda so'z iqtisodiy, ammo ma'nosi chuqur. Faynbergning bu she'rida sokin ohang bilan aytilgan chuqur iztirob – poetik yetuklik belgisi sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa

Aleksandr Faynbergning “Kechikadi poyezdlar ba'zan...” she'ri – inson so'zining ma'naviy og'irligi, vaqtning qadrini bilish, his-tuyg'ularni vaqtida ifodalash zarurati haqida yozilgan falsafiy lirik asardir. She'ning har bir obrazida insoniy kechikishlar, afsuslar va sukutlar mujassam. Shoir o'quvchini o'z so'zining, o'z vaqtining, o'z vijdonining egasi bo'lishga da'vat etadi.

Natijada, Faynberg poetikasida so'z nafaqat aloqa vositasi, balki ruhiy mavjudot, axloqiy mezon va ma'naviy javobgarlik belgisi sifatida talqin etiladi. Shu sababli, bu she'r zamonaviy o'zbek adabiyotida falsafiy lirikaning yorqin namunalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Faynberg A. Tanlangan asarlar. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2005.
2. Jo'rayev A. O'zbek falsafiy lirikasida ramz va timsollar poetikasi. — Toshkent, 2019.
3. G'afurova S. So'z falsafasi va badiiy tafakkur. — Toshkent, 2021.
4. Karimov M. Adabiyotshunoslik asoslari. — Toshkent, 2018.
5. Zohidov A. Aleksandr Faynberg ijodi va falsafiy tafakkur uyg'unligi. — “Adabiyot va san'at” jurnali, 2023-yil, №4.